

Budapest, Észak szobra, 1921.

Kostyál László

Trianon emlékezete

Kisfaludi Strobl Zsigmond (1884-1975)

Észak szobra című alkotásáról

A történelmi Magyarország tragikus megcsonkítását jelentő trianoni békeszerződés 1920. június 4-i aláírása után nem sokkal Kertész K. Róbert építész, miniszteri tanácsos, a Kultuszminisztérium művészeti ügyosztályának vezetője már felvetette, hogy az elszakított országrészek emlékezetére szoborműveket kellene állítani Budapesten. A javaslatot a revíziós propaganda terjesztésére alakult Védőligák Szövetsége karolta fel, amely az idő rövidege miatt – Kertész javaslatára – nem pályázati úton, hanem közvetlenül bízott meg négy művészt – Kisfaludi Strobl Zsigmondot, Pásztor Jánost, Sidló Ferencet és Szentgyörgyi Istvánt –, hogy a Szabadság téren kijelölt helyszínre a szobrokat elkészítsék. Az alkotások finanszírozására a Szövetség országos gyűjtést indított, amelynek révén a szükséges összeget rövid idő alatt sikerült összegyűjteni, bár hozzá kell tenni, hogy anyaguk a kevéssé exkluzív, és éppen ezért olcsónak mondható műkő volt.

1921. január 16-án, szakadó esőben, hetvenezer tömeg előtt avatták fel a négy monumentumot. Pásztor *Kelet szobrának* központi alakja Csaba királyfi, Szentgyörgyi *Dél szobrának* a sváb leányt oltalmazó magyar paraszt, Sidló *Nyugat szobrának* a Hadúr, míg Kisfaludi Strobl *Észak szobrának* Hungária. A négy szoborcsoport közül három kétalakos, csupán Kisfaludi Stroblén jelenik meg a sebesült Hungária allegorikus nőalakját támogató kuruc vitéz mellett az előbbihez simuló kisfiú személyében egy harmadik figura is.

Az avatóünnepségen a Szövetség elnöke, Urmánczy Nándor beszédében így fogalmazott: „Ezek a szobrok igazságot követelnek. Ez a hely a nemzet búcsújáró helye, de egyúttal a gyűlölet, a bosszú kohója legyen. Ez a hely mostantól fogva bekapcsolódik Európa véres történelmébe.” A kultuszszoborrá váló négy alkotás a két világháború közötti magyar politikai elit törekvéseinek és eszmeiségének allegorikus formában történő, tökéletesen adekvát leképezése. Alkotóikra ekkortól vonatkozatható egyértelműen a „hivatalos művész” jelző. A szobrok kismintáit bronzból és kerámiából, különböző méretekből, nagy példányszámban sokszorosítva árulták, így számos otthon polcairól hirdethették a nemzeti fájdalommal és a revíziós eszméssel való széles körű azonosulást. Az *Észak szobrának* egy 26 cm magas bronz kismintája a művész hagyatékának részeként, 1975-ben került a Göcseji Múzeum gyűjteményébe.

Strobl alkotásán a kurucként megjelenített magyar vitéz egy tót kisfiú segítségével a megsebzett, keresztre támaszkodó, tépett ruhájú, hátrahanyatló fejű Hungáriát támogatja, vagyis az erős magyar harcos és a gyerekként gyenge szlovák együtt emelik fel a közös hazát szimbolizáló nőalakot. Nem csupán az allegória összetettebb a többinél, a kompozíció is bonyolultabb, egyszersmind dinamikusabb. Hungária alakja fontos szimbólum; három évvel később, 1923-ban a soproni Diadalkapu timpanonjára a művész újra megmintázta. *Észak szobrának* is voltaképpen ő a főalakja. Jobb karját átveti az őt hatalmasan előrelépve emelő, és ennek révén nála alacsonyabb, bajszos kuruc vállán, bal karja

Észak szobra vázlat, 1921, GM.1976.3.153.

alatt a mögötte lévő kereszt szára látszik, s ennek tetejére támaszkodik alélt, csukott pillájú feje is. Szétszagatott, keblét csupaszon hagyó ruhája ernyedt redőkbe rendeződve omlik alá vállairól. A csizmát, szűk nadrágot, zsinóros mentét viselő kuruc a – nőalak előtt elnyúlva – csupasz kardjára támaszkodik. A Hungáriát ugyancsak nekifeszülve támogató tót fiú az ő karjának és testének íve alatt áll, felsőteste túlzott csavarodásával arca visszafelé tekint. Lépésének iránya ellentétes a vitézével, s ehhez felsőtestük ellentétes irányú csavarodása is járul, ami a csoportozatnak sajátos belső dinamizmust kölcsönöz. A két alak ugyanakkor határozottan egy irányba néz, ezzel tesznek hitet a közös jövő mellett.

Az alkotásnak szintén a Göcseji Múzeumban őrzött, korábbi agyagvázlatán Hungária mögött még nem volt kereszt, a most felemelve erre támaszkodó bal karja testéhez simult, a fején lévő főveg hiányzott. A kart, a róla lecsüngő drapériát, a kereszt szárának végét, a hosszú ruha alól kilátszó lábfejet és a sapkát Strobl utólag, viaszból alakította ki és toldotta a szoborhoz. A változtatás révén ennek arányai megváltoztak, az egész szélesebb lett. A csak hátulról látható kereszt a körüljárhatóságot, a töbnézetűséget erősítette, egyben bővítette az allegorikus narratívát is. A végleges mű a kiegészített vázlatához képest az arányoknak a bal kar további megemelése révén a szélesség javára történő módosításától és a részletek kimunkálásától eltekintve nem változott: a mozdulatok bonyo-

Észak szobra kismintája, 1921, GM.1976.3.152.

lult struktúrája és a piramidális kompozíció az általuk hordozott szimbolikus tartalommal együtt már első szándékból kialakult.

Hozzá kell tenni, hogy a szobor nem állt előzmények nélkül a művész munkásságában. Még a mintarajziskolai tanulmányai (1904-1907) során, 1906-ban mintázta azt az évszámmal is jelzett, a Göcseji Múzeum leltárkönyvében közelebbi támpont híján *Allegória* címen feltüntetett, patinázott gipsz kisplasztikát, amely egy lobogó ruhában, kicsiny gyermekét magához szorítva menekülő, előrehajló anyát ábrázol, aki mögé a mellette magasodó, őt átölelve oltalmazó, izmos dalia visszafordulva védőpajzsot tart.

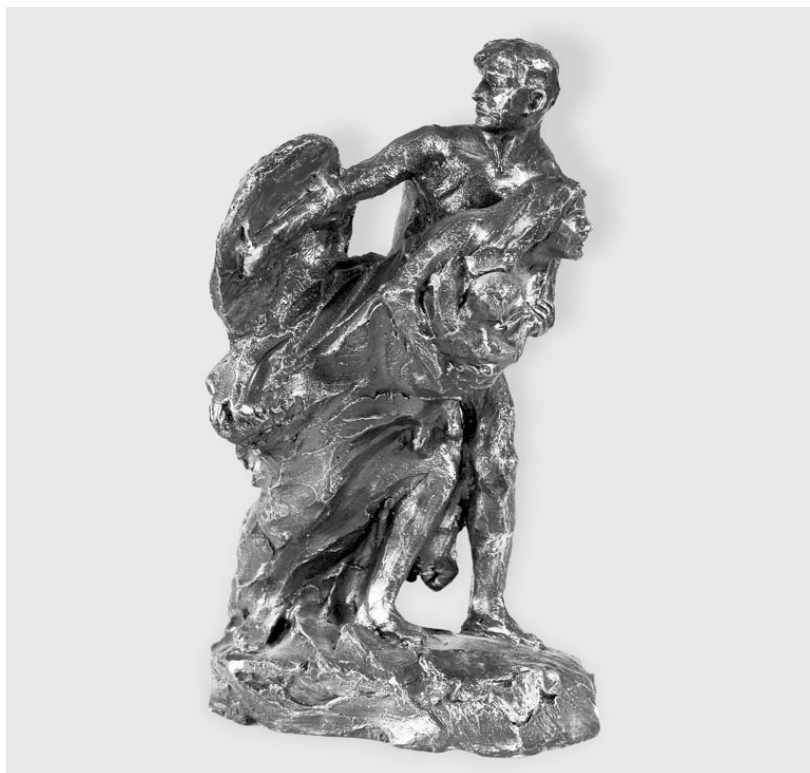
Talán ekkori mestere, Radnai Béla adhatta neki e feladatot, talán önálló próbálkozása volt, ma már nem tudhatjuk. A kis csoportozat a figurák plasztikai összekapcsolása alapján alighanem Zala György 1893-as budai Honvéd-szobrának ígézetében született. Az *Allegória* és az *Észak szobra* közötti kapcsolatot a készítésük között eltelt tizennégy esztendő dacára egyértelmű. Utóbbi említett agyagvázlata a kiegészítés előtt arányaiban is az *Allegóriát* követte. A két főalak kompozicionális elrendezése, a jobboldali, előrehajló figura lépő mozdulata, a föléje magasodó, hátralendülő karú másik alak elrendezése kétségtelenné teszi, hogy Strobl e korai munkáját fejlesztette tovább az *Észak szobrának* mintázása során, ezúttal már az érett szobrász tudásának teljes fegyvertárával felvértezve.

1920-ban a szobrász harminchat éves volt. 1917-ben, még a Sajtóhadiszállásra beosztott katonaként megkapta a Monarchia hadseregében a művészeknek adományozható egyik legmagasabb kitüntetését, a Ferenc József Rend Hadiékiérményes Lovagkeresztjét, és ugyanebben az évben gyűjteményes kiállítást is rendezett az Ernst Múzeumban. A világháborút követően már komoly ismertséggel és tekintéllyel bíró művész volt, felkészültségénél és a megbízói iránti rugalmasságánál fogva jelentős megbízások jogos várományosa.

Pontosan ma még nem tudható, hogy Kertész K. Róbert miért éppen e négy szobrász személyét preferálta, de négyük pályája párhuzamosságuk mellett számos konkrét kapcsolódási ponttal is bírt. (Sidlóval és Pásztorral Strobl 1901 után már együtt járt az Iparművészeti Iskolába is, 1911-től mind a négyen a Százados úti művésztelepen laktak, 1924-ben Sidlóval és Szentgyörgyivel egyszerre neveztek ki a Képzőművészeti Főiskola tanáranak, 1925-ben egyszerre lettek kormányfőtanácsosok, 1930-ban pedig a Corvin koszorú birtokosai, 1937-ben Sidlóval és Pásztorral dolgozott együtt a párizsi világkiállítás magyar pavilonjának szobrászati díszén.)

Az sem egészen egyértelmű, hogy a felkérés elfogadásakor Kisfaludi Strobl tisztában volt-e annak jelentőségével, s azzal, hogy ez milyen kihatással lesz a további pályájára. Az viszont kijelenthető, hogy ekkor lépett rá arra az útra, amely a továbbiakban állami megrendelések hosszú, az 1945-48-as rendszerváltás által sem megtört sorát eredményezte számára. A szobrász a többiek által túlzottnak tartott lojalitását hazája iránti hűségnek tekintette, függetlenül attól, hogy az adott időszakban milyen eszméket és értékeket valló politikusok irányították azt. A munka lehetősége volt igazán fontos a számára, nem a megbízó személye.

Az *Észak szobra* a maga nemében kvalitásos alkotás volt, az allegorikus tartalom szájtörő jellege nem kérhető számon a szobrászon. Kitöltötte azokat a kereteket, kihasználta azokat a lehetőségeket, amelyeket a politikai emlékmű műfaja és a saját elképzeléseit viszonylatni kívánó megrendelő konzervatív ízlése biztosított számára. A szobor három társával együtt 1945 nyaráig állt a Szabadság téren, akkortól a tér közepére kerülő szovjet hősi emlékmű nem viselhette el társaságukat. További sorsa ismeretlen.

Allegória, 1906,
GM.1998.3.